

August Varenius Christian Hildebrand

Collegii Isaiani Partis III. Disputatio XIX. De [...] seu Messia Servo Domini Sapienter & feliciter agente Ex Cap. LII. a v. 13. & toto c. LIII. qua occasione Quod ex Haggone in h. 1 interpretamentum exscripsit Hugo Grotius, cum Aliis eiusdem Prophetorum oraculorum detorsionibus excutitur

Rostochi[i]: Richelius, 1666

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn774782358>

Druck Freier Zugang

RU theol. 17.Nov. 1666
Varenius, August
~~Hildebrand, Christian.~~

COLLEGII ISAIANI
PARTIS III.
DISPUTATIO XIX.

DE
המשיח עבד המשכיר

27.

18

feu
MESSIA SERVO
DOMINI

Sapienter & feliciter agente

Ex Cap. LII. à v. 13. Etoto c. LIII.

quâ occasione

Quod ex HAGGAONE in h. l. interpretamentum exscri-
psit HUGO GROTIUS, cum aliis ejusdem Prophetico-
rum oraculorum detorsionibus excutitur

Quam

כשם ירום ונשא וגבר מאד

PRÆSIDE

AUGUSTO VARENIO,

S. S. Theol. D. & Theologo Professore, Consistorii
Ducum Assessore, & p. t. Collegii Theol. Decano.

publica collationi submittit

CHRISTIANUS Hildebrand /

Rugenw. Pom.

17. Novemb. hor. ab 8. antemerid. In Collegio Mesofelenij.

☞ :) (o) (: ☞

ROSTOCHI,

Typis Johannis Richelii, Senat. Typogr.

ANNO c1716c LXVI.

21

27

COLLEGIUM ROSTOCKIUM
PARTIS III

DISPUTATIO XII

MESSIA SERVUS
DOMINI

CAUSAM DE IUSTITIA SERVITUTIS
A. C. M. C. C. C. C.

ORDINARIUS JOHANNES BUCHNER
Rector Collegii Rostocki

Universitäts-
Bibliothek
Rostock

AUGUSTO V

Dr. Theol. & Philos. Joh. Buchner
Rector Collegii Rostocki

CHRISTIANUS

Dr. Theol. & Philos. Joh. Buchner
Rector Collegii Rostocki

Typis Johannis Buchneri Rostocki

Anno 1777

Corollaria Respondentis miscellanea.

I. Biblicum.

An Rex Salomo in corona Cantici 3.
vers. ult. sit ipse Christus, ut coro-
natus coronâ spineâ Joh. 19. v. 5. ? Resp.
Neg.

II. Theologicum Elencticum.

An rectè Calvinus in cap. 27. Matthæi
statuat, sanguinem Christi in arâ crucis
putrefactum & in terram esse conver-
sum? Neg.

III. Theologicum Historicum.

An Damascenus narrans Falconillam
precibus primæ Martyris, & Trajani
animam precibus S. Gregorii Papæ ab
infernî suppliciis liberatas, fabulam po-
tius quàm Historiam scripserit? Aff.

IV. Casuale.

An Theologus, quando de legibus di-
vinis agitur, possit aliquando se chroni-
cum aut topicum exhibere, & salvâ con-
scientia veritati non immobiliter inhæ-
rere? Neg.

Ad Praecellentem
STUDIOSUM THEOLOGUM
DOMINUM
CHRISTIANUM *Hilbebrand/*
Rügenwald. Pomeran.
RESPONDENTEM

ISAIANUM de MESSIA
EXINANITO & EXALTATO.

Quid studium, mores, vigilata tempora Luna
Possint, quam prosint, dulcis Amice, probas.
Exprimis egregium studiosi Nominis instar
Quodq; tenes, nunc re, nec minus, ore, probas
Quam juvet in Vatum sancto decurrere campo:
Discere quam, qua mox ipse docere voles.
Quam passus juvet & surgentis maxima Christi
Pandere, quam fuerit tantus in orbe labor.
Quam recutita senis deliria tollere proficit
Ne quisquam tribuat, nec meruere, fidem.
Sit felix, quod agis! magno placet illa IESAIÆ
Sed magis excelso cura sacrata DEO.

Celerr. honori & amori erga

DN. RESPONDENTEM
Amicum jucundissimum quod debuit.

L. M. Q.

A. Varenius,

— (: 01 (30 —

DE MESSIA

SERVO DOMINI מִשְׁכֵּר, seu, *intelligenter & prosperè*
redemptionis legationem peragente

Praeambulum.

Quod olim *Vir Aethiops, & Eunuchus idem, & potentissimæ Candactis, s. Aethiopum Regina Dynasta, regniq; thesaurarius magnificentissimus, sive religione Gentilis, sive Profelytus* (quod posterius, ex *hypothesi Petri absolutè primi Evangelistæ & Judæorum & gentium, ex professo defendunt Baronius & Bellarminus, negante tamen hypothesein & rationis Baronio-Bellarminianæ vim Lorino, contradicentibusq; ex eadem Pontificiorû Scholâ Limano, Cajetano, magis etiam, Thoma, Maldonato, Toletio, Jansenio, Sa, Cl. Gvillando*) certè, inter immensas gazarum s. thesaurorum Reginae curas, *Isaia* adeò perstudiosus, ut in ipso, *quod per viam, quæ Hierosolymis ducebat Gazam, reditu meditabatur in meridionalem patriam itinere, in ipso curru tantum Prophetam legerit, PHILIPPO DIACONO, Monitore Angelo, in ipso lectionis Isaiane, & hujus quidem ipsius de MESSIA patiente sectionis seu מִשְׁכֵּר actû, currui satrapico sese adjungenti, primum ex periodo hæc propheticâ dubium proposuit, ingenuè sic incapacitatem confessus, & Philippum allocutus: Obscuro te, de quo Propheta dicit hoc, num de se, num de alio? Act. c. 8, 34. Quod ex ipsis Rabbinis Commentatoribus Abrabinel aggressurus Judaicam hujus textus Isaiani expositionem, præmisit his verbis: ראו לדעת כחולות הדברים אמיתות כוונת הנבואה על מי נאמרה לך הדרך דרש ואסמכתא כי אם כפי מה עליו הפשט בשכר הישר והסברה הנכונה ולכן ראוי שנחקור היטבנו דעות כפי פשט הכתובים וסגנון הפרשור: id est, Decet ante omnia in ipso statim principio intentionem veram prophetia cognoscere, scilicet: de quo illa loquatur, idè, non allegoricâ vel levi probatione, sed sensu literali accuratio-*

Pp

re, &

re, & vero : ac propterea inquirendum, an sententiæ (seu applicatio-
nes sive Judæorum, sive Christianorum) respondeant sensui literali &
argumento hujus Prophetiæ? idem nobis in hâc disquisitione prin-
ceps erit studium, ex collatione scilicet cum consilio Fontium expe-
dire illam quæstionem à Dynastâ Æthiophe Philippo objectam:
ⲡⲉⲓ ⲡⲓⲛⲟ ⲟ̅ ⲡⲉⲣⲟϥⲏⲧⲏⲥ ⲗⲉⲅⲏⲗ ⲧⲉⲃⲏ, id est, De quo dicit hoc Prophetæ?
Licet autem dubium hoc jam tunc in ipso curru sustulerit Dynasta.
Philippus, aperto ore, ab hac ipsâ exorsus Prophetica lectione, fa-
ctus illi Evangelista JESU, usque adeò, ut, occasione fluvii, vel
torrentis, constiterit, & præviâ formulâ: Credo Jesum Christum es-
se illum Dei Filium, percepto baptismi sacramento, sensus hujus Pro-
phetici securus, lætusq; in patriam, futurus Æthiopum Apосто-
lus & Evangelista, redierit, interest tamen propter Judæorum &
hîc Judaizantium, HUGONIS GROTII imprimis, ⲡⲉⲣⲉⲗⲟⲗⲏⲧⲏⲥ
perversas summi Vaticinii applicationes, rem paulò altius, ab
ipso capite deducere.

Sententiarum de נשוא המנמר seu subjecto
hujus vaticinii,
à cap. 52, 13. ad finem usque cap. 53.
propositio.

Concl. 1.

Illustre hoc vaticinium, quo nec amplum magis, nec perspicua-
lum alibi in Prophetiâ, MESSIÆ patientis dabitur facilè Thea-
trum, non tantùm ante tempora felicissima DEI in carne manife-
stati, s. JESU NAZARENI revelati. sed & circa illa ipsa tempora,
imò & aliquot seculis post illa, de MESSIA, in MOSE, Prophetis,
Psalmis, promisso, atque adeò secundum excellentiam appellato
Christo, ab ipsâ Judæorum Synagogâ intellectum, præterquam
quod ex Jonathanæ Paraphrasta Chaldaeo non solum principium
(in v. 13. c. 52. הָא יצֵלָה עֲבָדִי מִשִּׁיחָא דְהַרְסֻּיִסְגִּי וְיִתְקוּף לְחַרָּא
i. e. Ecce prosperabitur servus meus CHRISTUS, exaltabitur & multi-
plicabitur & fortificabitur valde) sed & longè plurima hujus Pro-
phetiæ ⲡⲉⲣⲟϥⲏⲧⲏⲥ ad Messiam referente (et si non defuit aliquod
velamen

velamen in specialissimâ alicubi applicatione) ex Commentariis
Sipbre & R. Mosi Haddarschan (unde memorabilem dialogismum
inter *Jehovam & Messiam de futuris Messie passionibus* allegavit *Helvi-*
cus Elencho Jud. 1 §. 43.) & longe plurimis vetustorum Hebræo-
rum expositionibus (de quibus vid. in *Pug. fidei Raimundus*, &
I. alleg. Helvicus) evidenter constat, illi ipsi, qui jam inde à seculo
XI. ab illo Synagogæ de MESSIA explicantis sensu in varia devia
abierunt, Judæorum Rabbini seu Expositores Biblici negare non
potuerunt, quomodo apertè in h. l. Abrabinel: אמנם יונתן
הרגמה על משיח העתיד לכה וזוהו גם כן דעת הכמים
זל בהרכה מדרשותיהם וכן ראיתי מדרש שעשה הרמבן
על הנבואה הזאת שפירשה על מלך המשיח
i.e. *Omni-*
nò Jonathan exposuit *Prophetiam de Messia venturo, nec alia mens fuit*
sapientum Antecessorum nostrorum (felix record.) in multis expositioni-
bus illorum: sed & vidi explicationem, quam dedit R. Mosche Nachma-
nides in hanc Prophetiam, qui exposuit illam de REGE MESSIA. Nec
solum non negat idem de MESSIA intellectum Veteribus illud
triplicatum eminentiæ Messie prædicatum: (1) ירום (2) נשא (3)
גבה מאד i.e. (1) *Exaltabitur* (2) *Elevabitur* (3) *excelsus erit valde*
c. 52. 13. sed & addit, quomodo illud de Rege MESSIA explicuerint
& quem in illo vocabulorum ternario respectum habuerint, sc. in
1. ad *Abrahamum*, in 2. ad *Mosen*, in 3. ad *Angelos*, quibus adeò cunctis
sublimior hic, ipse Messias futurus dicatur, ut sensus sit juxta ve-
teres illos: Messias ממלאכי וגבה משה וגבה ממלאכי
השרר i.e. *exaltabitur præ Abrahamo, elevabitur præ Mose, excelsior*
erit ipsis Angelis sanctis ministrantibus, quod quomodo in ipso Messia
legitimerur, quia ostendere præ velamento ingenti non creditæ
divinæ Messie gloriæ Rabbini excæcatus haut potuit, inde hæc
ipsa veterum Rabbiorum expositio, magna Crux fuit ante duo
secula Expositori Rabbino.

Concl. 2. Confessor fidei Majorum non minor in seculo
XII. fuerat, qui tribus ferè seculis illū antecesserat Rabbini *Aben-*
esra, cujus ingenua hæc est in Commentariis ad h. J. *Isaianis* Con-

festio: ח"י פירשוהו על משיח בעבוד שאמרו קדמונינו ה"י
כי ביום שחורב בירת המקדש נולד משיח ואסור וכזיקים

i. e. *Multi exposuerunt hoc vaticinium de Messia, eò quod dixerunt Ma-
jores nostri: MESSIAM natum tempore desolati sanctuarii & in vin-
cula coniectum.*

Concl. 3. Nec solum ex Judæorum veterum scriptis, illius
fidei antiquitas: sed ex ipsis quoque Apostolorum in Novo Te-
stam. applicantium imò allegantium archivis hujus constat expo-
sitionis & veritas & optima vetustas, scil. illum, qui in hoc Isaia-
no passionali morbos nostros ipse hauravisse, qui ad instar parvæ pe-
cudis ad macerationem ductus esse, & ad instar ovis coram consoribus suis
obmutescens os suum non aperuisse dicitur, cui à coarctatione & iudicio
sublato, generatio inenarrabilis promittitur, MESSIAM esse, & (quod
præcipue Judæis signum contradictionis erat, ac ab Apostolis
ex recentivel evidenti tunc prædicatorum hic Isaianorum com-
plemento facile probandum) JESUM NAZARENUM à Judæis
crucifixum, à Deo Patre suscitatum & ad dextram majestatis exaltatum
& hunc adeò verum illum MESSIAM. Sed nec alium ab Apostolis
sensum accepit tenuitq; primitiva & post hanc omnium temporum
Catholica Ecclesia, in quâ post unicam regulam, scripturam sc. ma-
gnoperè curandum esse, ut id teneamus, quod ab omnibus creditum est,
& sequamur universitatem, hanc unam fidem, quam tota per orbem terrarum
profitetur Ecclesia, veram profitendo, antiquitatem, ab his nullatenus
sensibus, quos sanctos Majores & Patres nostros celebrasse manifestum est,
recedendo, Consensionem, in ipsâ vetustate omnium Sacerdotum pari-
ter & Magistrorum definitiones sententiasq; sectando, olim seculo V. mo-
nuit haut absurdus tunc Monitor Vincentius Lyrinens. c. 3. quem
adeò Catholicum Christianorum consensum esse, ab ipsis Judæorū
Rabbinis ante 2. imò 5. secula, haud præsumptibus olim futurum
inter Christianos hic secum Judaizantem, & (post legitimatam
iam ex scripturis fidem, & sensum genuinum) Jeremiam, pro MES-
SIA hic surrogantem, agnitum fuit. Aperte Abarbanel in h. l.

חכמי

חכמי הנצרים פירשוהו ע"י אורו האיש שתלו בירושלם
 בסוף ברת שני שיהיה לדעתם בן האלור יתברך שנתגשם
 כבטן העלמה כמו שמפורסם ברבריהם
*i. e. Sapientes Christiano-
 rum exposuerunt hanc Prophetiam de Viro, qui suspensus est Hierosolymis
 in fine templi secundi, & fuit juxta fidem illorum filius Dei benedicti in-
 carnatus in utero Virginis. Idem ad ternarium illum Propheti-
 cum de MESSIA exaltando supra Abrahamum, Mosen, Angelos: מזה
 עשו חכמי הנצרים לפנור רחם באלהור המשיח
 i. e. Exinde Doctores Christianorum argumentati sunt ad Messia divinitatem.
 Et paulò post: Mens, inquit, Christianorum est, exponendam esse hanc
 Prophetiam שני ברת שני כסוף שנהרג שנהרג שנהרג שנהרג
 i. e. de JE-
 SU NAZARENO interfecto in fine templi secundi. Ita in h. l. Abene-
 fra: ארז הפרשוה קשר מאר אמרו בעלי פלוגתינו שהוא
 רמו לאלהיהם i. e. Sectio hac difficilis admodum est, quam adversa-
 rii nostri (Christiani) intelligi volunt de Deo suo, cui opponit Rabbi-
 nus paucula suæ noctis opaca, quæ dispellit facillè Phosphorus
 Propheticus.*

Concl. 4. Admittimus autem superiores illas & Antecesso-
 rum & duorum Rabbiorum de Messia, & in fine templi 2. nato, li-
 gatoq; & JESU NAZARENO, circa finem templi secundi à Majoribus
 suis occiso, ipsoq; aded, juxta nos, Deo & Domino gloriæ crucifixo,
 confessiones, & ex illa crucis Jesu Nazareni historiâ pari, quo olim
 contra veterem Synagogam, modo Apostoli sunt argumentati, in-
 ferimus: O. is, qui est משיח i. pradicatorum hujus Prophetia subje-
 ctum est Messias. JESUS NAZARENUS estis. E. Majorem ex fide
 veteris Synagogæ i. Majorum ipsi jam supra legitimarunt. Sed &
 minori, quæ per inductionem singulorum pradicatorum à priori
 abs nobis confirmatur, ipsi testimonium addunt, dum confitentur
 JESUM NAZARENUM sub templo secundo mortem crucis, ma-
 gnâ hujus passionis Isajani partem, à majoribus passum vel ex-
 pertum esse: imò ex confessione Antecessorum, fuit argumentū
 pro JESU NAZARENO tale: Is cui, inter alia Messiae ταμίεια
 convenit Character nativitatis & ligationis circa finem templi se-
 cundi,

cundi, est verus Messias. JESU nostro Nazareno &c. E. Minorem quoad nativitatē & vincula tunc injecta, ne ipsi quidem negare possunt, postquā concedunt, circa finem templi 2. crucifixum. Quin ex illā veterum Hebræorum expositione circa triplicatū exaltationis vocabulum sic porro inferimus: *Excellentior omnibus Angelis est verus Deus. Messias est excellentior (non solum Abrahamo & Mosè: sed & ipsis) Angelis. E. est verus Deus, unde porro: Messias est verus Deus. Messias fuit servus, crucifixus. E. & adeò habemus vel ex ipsorum confessione MESSIAM Θεάνθρωπον, & Deum seu DOMINUM gloria crucifixum. Cæterum hæc amplius nunc disquirere, dum in sententiarum occupamur propositione, nostri non est instituti.*

Concl. 5. Mirari autem subibat, quid post luculentam illam fidei Majorum professionem posteriores illos jam inde per V. secula Rabbinos moverit, ut ab illā Synagogæ veteris confessione abirent, & quo tandem prætextu abiverint? Equidem prætextus est *אמרה ואסמכה*, seu *modus exponendi scripturam allegoricus & levis*, quem opponunt *אמרה והפשט* seu *sensui literali & modo exponendi vero vel accuratiori*, ut adeò Antecessores illi Veteres alluserint saltem, non autem *sensum de Messia literalem* hinc agnoverint. At quis crediderit lusisse, nisi qui ipse illudere vel imponere velit? Apparet faciliè *mysterium crucis & divinitatis Messie*, quod utrumq; Judæis *σκληροεραχίλοις* scandalum est, per velaminis Judaici & somnii regni terrestris Messie præjudicium, abnegatum, tandem movisse illos jam inde à XII. seculo Expositores Rabbinos, ut abirent hinc ab ipsā veteris Synagogæ consonantiā. Ne scilicet illis perirent lautitiæ, & Regni terrestris, quas sub Messia suo præsumunt, delitiæ, parum convenientes illis, quæ hinc habentur, characteribus Messie, neve cogerentur in Messia agnoscere infima illa servi, & summa supra *Angolorum omnium excellentiam eventi*, & in Messia adeò Θεάνθρωπον, maluerunt, misa veterum hinc fide, Messiaq; rejecto (imò, quod ausus ante 265. annos R. Joseph Albo, Hispanus in lib. *עקרים*, abnegato dogmate de Messia velut articulo ex fidei *עקרים* s. *fundamentali*) in alias abire expositiones, & tamen
ne vide-

ne viderentur Apostatae vel desertores Veteris Synagogæ, a'legoriam solam & *allusionem* ad Messiam, salvo alio sensu literali, illis imputare.

Concl. 6. Inde ergo itum est à Messîâ ad *Israelem*, vel rectiùs ipsam *Apostaticam Judaorum Synagogam*, ac si hujus scil. & quam sub Christianorum seu Edomæorum (quos vocant) & Ismaelitarum (Turcorum) aliorumq; gentilium imperio in prolixâ captivitate experiuntur, *ignominiam*, & quam experturi tandem erunt sub suo Messia circa finem mundi venturo, & Saracenos pariter ac Edomæos s. Christianos debellaturo, *gloriam*, hîc repræsentaverit Prophetæ. Primus interpretamenti assertor Raschi, seculo post Christum XI. quem seculo XII. secuti *AbenEsra*, & uterq; *Joseph ac David Kimchi*: quin apertè hîc: אפרש הפרשה כאשר פורשה ארני וְלִי אָבִי id est, *Exponam hanc phariseam eo modo, quo Dominus Pater meus (benedictæ memoriæ) illam exposuit*: & addit: הפרשה הזאת: נאמרה על גלות ישראל id est, *Sectio hæc prophetica dicta est de captivitate (præsenti) Israelis*. Secutus illos post aliquot secula Abarbinel, licet haut ignoraret, quænam hîc vetustissimorum Judæorum mens, quænam item mediæ illorum: רְשִׁי וְהָרַב יוֹסֵף קָמְחִי וּכְנֹו הָרַב רַבִּי דָוִד קָמְחִי כֹלָם פָּרַח אַחַר פִּירְשׁוֹ הַנְּכוּמָה וְהָרַב רַבִּי דָוִד קָמְחִי כֹלָם פָּרַח אַחַר פִּירְשׁוֹ הַנְּכוּמָה id est, *Raschi, & R. Joseph ac Filius ejus Rab. David Kimchi uno ore exponunt hanc Prophetiam integram de Israele*, maluit tamen hanc ipsi præferre, & de passionibus Judæorum inter gentes, & Christianos imprimis, per violentam *επιβλόγη* explicare, veterem autem de Messia expositionem inter *allegoricas & minùs exquisitas*, velut in quibus non fuerit שְׂכַל הַיִּשְׂרָאֵל וְהַסְּבִירָה id est, *intelligentia recta, & sententia literalis vera*, collocare. Et tamen post prolixam integramq; applicationem, velut parum fidens expositioni perversæ, certè dubius animi, & post Messiam, ipsumq; adeo JESUM Nazarenum hîc repudiatum, de applicatione verâ solidâq; ambiguus, ad JOSIAM ejusdemqve novissimam in prælio cum Pharaone calamitatem, totam prophetiam non minùs violentâ tractatione referre tentavit, & sic cum scrupulo

serupulo & proprio, & Synagogæ relicto cortinam clausit, permittens huic liberum iudicium, utrum ad seipsam velut in exilio præfenti miseram, utrum ad ipsum Josiam velit referre prophetiam.

Concl. 7. Antecesserat has de Josiâ, & Judæorum Synagogâ expositiones, alia de ipso *Jeremiâ*, cæterum hæc ab uno *Haggæone* filio *Saadæ* olim adducta, ab *Aben-Esra* quidem & *R. Menachem Meir* velut pulchra commendata, sed & ab illo ipso commendante & à *Kimchiis* cæterisq; Rabbiniis est rejecta. Ratio *Aben-Esra* (1) כך הפרשה רבקה id est, *Tota hæc sectio coheret*, seu agit de uno eodemq; subjecto: atque adeò, de quo pars prophetia, de illo etiam tota explicanda. Unde subsumit. *Atq; tota non potest applicari ad Jeremiam*. Et planè non agit de *Jeremiâ*, seu nullâ parte. Ratio (2) contextus: quia sc. *Antecedentia eq; ac consequentia hanc Prophetiam sunt consolatoria, inter qua nullus apparet locus pro Jeremiâ*. Apertè *Abarbinel*: *Scriptit Rabbiniis Aben-Esra & Menachem, quod Haggæon pulchre exposuerit hunc locum de Jeremia: cæterum למה ידעתי מה טובו לא ידעתי מה טובו* id est, *quid boni vel pulchri viderine in expositione illâ, ignoro*.

Concl. 8. Quantò magis videbatur admirandum, contra illam Prophetici textus, post complémentum passionis JESU NAZARENI, evidentiam, contra Evangelistarum applicantium consonantiam, contra consensum illum Catholicum, contra communem omnium Christianorum tum veterum, tum recentiorum gustum, contra ipsius veteris Synagogæ rectius iudicium, ausum nostro seculo Hugonem Grotium hic posteriorum Rabbiorum hypothesin negativam (scil. sensum literalem hic non esse de *Messia*, nec de JESU NAZARENO) suam facere, quin post exclusum utrinq; à continenti sensu literali *Messiam*, seu JESUM NAZARENUM, ab ipsis posterioribus Rabbiniis rectè reprobata[m]q; diu Haggæonis sententiam velut ab inferis revocare, novissimamq; illam, jam inde à v. 13. capituli 52. עיון, & cum hâc totum cap. 53. *Isaianum* de JEREMIA explicare, ac singula capitum sic accommodare, ut, si ejus interpretationes sint veræ, nihil planè Christianæ religioni adversus Judæos defendendæ possit esse usui, nec
contra

illos æq; ac Servetianos s. Socinianos, naturalis Christi divinitas, & pro peccatis nostris plenariæ satisfactionis veritas inde educi. Equidẽ fatetur ipse Hugo Grotius geminas notas, e. c. *Virgulti ascendentis*, & *negata speciei vel decoris* c. 53. 2. in Christum potius sublimiusq;, sæpè & magis *κτ λέξω* congruere, quàm in Jeremiam: cœterum, postquam non solum omnia & singula integri hujus Prophetici textus ad Jeremiam sensu literali accommodat, & illas ipsas notas sic Christo congruere concedit, ut tamen *sensu literali*, & *prius congruant in Jeremiam*, certè scandalum, quod religioni Christianæ dedit, non removet, quis indurationem potius Judæorum vel maximè promovit, ipsi Jonathani Chaldæo Paraphrastæ infensus, qui de MESSIA explicaverit. Quid enim, sive ad *διαδοσιας* ipsamq; fidem domi confirmandam, sive ad *ἐλεγχω*, seu ipsâ fidem contra adversarios defendendam lucrabitur ex Isaiâ hic religio Christiana; si quæ hic dicta, non sunt sensu literali & prius intelligenda de Messia, sed, quod mavult Grotius, de Jeremia. Quo concessio, non noster, sed adversariorum hic triumphus est. Et nihilominus Grotius ipse in *libello de religione Christiana*, postquam totum illud caput paraphrasi suâ expressisset, *Quis*, inquit, *potest nominari aut Regum aut Prophetarum, in quem hæc congruant?* Nullus certè: sui ipsius scil. immemor, qui totum illud caput in JEREMIAM prius congruere scripserat, & alto de Messia silentio, de solo Jeremia explicaverat, ut dubium, an serid, an contra conscientiam ludo causam Grotius hic egerit, qui videns meliora probansq; deteriora nihilominus secutus, & perversitatis plusquam Judaicæ grave exemplum præbuit, quod paulò accuratius nunc excutendum erit.

SPECIMINA INTERPRETAMENTI GROTIANI
IN ISAIA.

Concl. 1. Summæ eruditionis, nominis & dignationis Virum Hugonem Grotium, novissimè Serenissimæ Reginæ & potentissimi Sveciæ regni Consiliarium, & apud Galliarû & Navarræ Regem Christianissimum, olim Legatum, quem post legationem illam in Sveciâ positam, variis tempestatibus in vicino nobis mari

jactatum, hinc Rostochii, ubi transitum parabat, moriturum, mortuumq; ante annos XX. vidimus, ipsa fama loquitur. Neque quæ ex Calvinianis Rivetus tanto nomini post fata objecit, de Syncretismis in Galliâ Jesuiticis, qui à Regni Suecici Proceribus animadversi, effecerint, ut quod sibi scripserat epitaphium, levi immutatione verum sensum acceperit :

Grotius hic situs est Batavum captivus & exul

Regni exlegatus Suecici magna tui,

de consilio dato Luca Holstenio, qui Viro cuidam docto Romæ nar-
raverit, se cum in ancipiti esset, an Romana Ecclesia nomen daret? à Gro-
tio fuisse inductum dicente, nullam esse ecclesiam in doctrinâ puriorem,
in cultu & moribus corruptiorem, quomodo non paucos juvenes incautos
vel ad hæreses vel ad apostasiam deduxerit, de Galliæ in Groti-
um beneficiis, qua, cum legatione Suecicâ fungeretur, & tardius expe-
ctaret annua stipendia, id ei concesserit, ut ex pecuniâ, quam Rex Suecici
regno ex fœdere pendebat, non expectatis Succorum mandatis, sibi de sti-
pendio provideret, nostra nunc facimus: neque de viâ pacis Grotia-
nâ, quâ post Georgium Cassandrum, & Wicelium inter dissiden-
tes in religione conciliatorem dare voluerit, in illo diversus,
quod, (1) cum illi nominatim à duobus Imperatoribus FERDIN. I.
& MAXIMIL. II. essent ad consilium tale vocati, ille non item: quod
(2) uterq; illorum, licet in Ecclesia Romanâ quædam improbave-
rit, apertè tamen se Ecclesiæ Romanæ adjunxerit: Grotius con-
tra, nec vivens, nec moriens, in ullius Ecclesiæ communionem acqui-
everit: quod (3) illi, etsi in ipsius Ecclesiæ Romanæ castris degen-
tes, errores tamen Ecclesiæ Romanæ maximâ cum indignitate dete-
xerint, & detestati sint, Grotius, etsi adhuc extra communionem Eccl.
Romanæ vivens, crassos tamen illos errores excusaverit & incrusta-
verit, usque adeo ut Tridentinum Concilium à Wicelio improba-
tum Grotii fuerit oraculum (teste Riveto) minuitiùs hic excutimus:
illud solùm, nec sine dolore nunc in tanto Viro desiderantes, quod
illustrissima V. & N. T. oracula in sensus partim Judaicos, partim
Særvetianos seu Socinianos detorsit, quod præcipuos Vet. Test.
textus

textus Propheticos, quos Christus & Apostoli de Messia intellexerunt, & clarissime, in N. T. explicuerunt, ille sive de Messia intelligenda negaverit, & Judaico vel hæretico Socinianorum more explicuerit, sive e. c. in loco Jeremiano, quem Apostolus ad Hebr. cap. 8, 9. allegat & applicat, supposito demum immediato sensu de rebus Judæorum, ad Christum & novum populum eminentius accommodaverit: quam eminentem accommodationem post concessum immediatum sensum literalem alium, nemo facile Judæis vel hæreticis persuadebit.

Concl. 2. Juvat videre, quam majore conatu & velut conductâ à Judæis & Socinianis operâ, in Isaia imprimis, velut inter Prophetas præcipuo, felicissimorum Messiaæ temporum Evangelistâ, infirmare vel deformare têtaverit præcipua de CHRISTO oracula. Pulcherrimum in c. IV. Isaiano v. 1. (2) de CHRISTO aureolum est, qui & naturæ divinæ respectu appellatur צמח ופרוהו seu GERMEN DOMINI, & humanæ, פרי הארץ seu *fructus terra illius* (Israëlis scil.) quoniam Chaldaus ipse nomen illud ZEMACH, quod tum absolutè, tum cum addito sive JEHOVA, sive DAVID, illo divinæ, hoc humanæ naturæ respectu MESSIAM, & Θεάνθρωπον hunc aded designat (conf. Jerem. 23, 5. 6. cap. 33, 15. 16. Sach. 6, 12.) non nisi de promisso Messia, quod & natura prædicatorum, & catena sequentium verborum & parallelus locus c. 28, 5. requirit, intellexit, reddens: בערנוהו והוא יהי משוחוהו דיי לחרה וליקר, id est, *in tempore illo erit Christus Domini in gaudium & gloriam*. At Grotius: GERMEN, inquit, DOMINI, sunt primo sensu reliquia exulum, quæ Esra ac Nehemia temporibus domum reversa laudabilem vitam duxerunt: Μουσικῶς, autem, Christus & Christiani.

Concl. 3. Expressum de Immanuele, seu, Messia ex Virgine nascituro varicinium extat Isaia cap. 7, 14. Achaso, signum liberationis, ubi jubebatur, postulare nolente, & ipsi, & credentibus, in primum domui Davidis ab ipso DOMINO offertur & liberationis imminens, & Hierosolymorum adusq; Messiaæ tempora durationis signum summum, scil. *Virgo Davidica Immanuelem paritura, in qui,*

bus verbis solum MARIÆ & JESV Filii Mariæ & Θεοτόκου indivi-
 duum designari, nequaquam autem vel *Isaia uxorem & Filium*, (qui
 nec ullibi tunc natus fuisse, nec tanti nominis & characteris c. 8.
 mensuram magis implevisse memoratur, quàm ipsa Mater, no-
 men מלך) vel *Achasi Conjugem & ex hac CHISKIAM* filium
 (cum nec juvenula ex Achaso concipiens dici potuerit מלך,
 & Chiskias natus annos 25 succedens Achaso Patri, anno ætatis
 20 facto Regi, inde per 16. annos regnanti & anno 4. regni hanc
 prophetiam recipienti, ipso quarto Achasi Regis anno, jam 13. an-
 nos natus fuerit, & ab ipso Achaso 11. annos nato, & 9. ad eò an-
 nis ante primum Achasi Regis annum editus, quàm de re conf.
 Hieron. ep. 132. ad Vitalem p. 108.) intelligi, post Oratorem *Gabri-
 elem*, hujus vaticinii luculentum Interpretem, allegato apud Jose-
 phum, contra clandestinum desertionis consilium, hoc loco Isa-
 iano probantem: *Mariam virginem ex Spiritu S. concipientem, puer-
 peram, Messie Matrem*, Matth. 1. 20. 21. 22. 23. ne dubitare quicquam li-
 cebat, nedum contra illum sensum *Propheticum, Apostolicum & Ca-
 tholicum* (cum nec quisquam veterum Christianorum aliter intel-
 lexerit, quàm de Mariâ sine vitili operâ concepturâ, & pariturâ
 Jesum) hic pronunciare, imò *Matthæum, Gabrielem, Mariam*, hic
 quasi *mega dyuotia*, & Judæorum ludibriis exponere (si enim
 hoc argumentum Propheticum à *Matthæo & Gabriele* malè sensu
 literali hic applicatur, utiq; illa ipsa thesis Gabrielis Matth. c. 1. 20.
 scil. *Id quod in Maria genitum est, esse ex Spiritu S. ex quo illa, Virgo
 manens, conceperit, & Immanuelem paritura sit*, malè probatur, & Jo-
 sephi enthymemata à præjudiciis Virginitatis non liberantur).
 Quid autem hic Hugo Grotius? Virginem illam fuisse *Prophetif-
 sam*, seu prophetie dono claram ab Isaia ductam, ex quo congressu
 natus Isaia fuerit filius *Immanuel* & alio nomine symbolico *Maber-
 sebalathasbas* appellatus vid. cap. 8. v. 2 ut ad eò Immanuel ille non
 fuerit in sensu Prophetæ, is de quo Gabriel: *Vocabis nomen ejus JE-
 SUM*; sed *Isaia filius*, & quæ concepit & peperit *Immanuelem*, non *Vir-
 go* in sensu composito: sed in sensu diviso, scil. quæ ante nuptias
 virgo, *Isaia legitimis nuptiis juncta pepererit ex illd concubitu.*

Concl.

Concl. 4. Expressissimum non minùs de venturo MESSIA vaticinium est illud de *Puero nascituro nobis, eodemq; Filio, qui dandus sit nobis, super cuius humerum Principatus, & cuius nomen vocandum* (1) *Admirabilis, & adeò* (2) *absolutè Consiliarius* (quin ne quis Consilio vires virtutemq; verè divinam defuturam putet) 3. *Deus fortis robustus,* (prout, ne quis virtuti affectum iuvandi blandissimum deesse præsumat) 4. *Pater aternus* (sed &, ne quis hîc officium desideret) 5. *Princeps pacis,* cuius adeò Principatus majestati & paci nullus futurus finis c. 9. 5. 6. Ipsa nominum prædicatorumq; majestas, ipse contextus de *Lumine magno apparente populo ambulanti in tenebris,* ipsa Apostolorum clarissima allegatio, & ad Christum, tradito Iohanne, ministerium prædicando & baptizando potentiùs publicantem (Matth. c. 4. 14. 15.) applicatio, militat pro solo JESU NAZARENO, nec deest hîc per irrefragabilem Prophetici textus evidentiam, quædã ipsius Targumistæ Jonathanis & Sociniano- rum quorundam e. c. Crellii, Volkeli CHRISTUM hîc vocatum *Deum fortem, Patrem aternitatis vel seculi* (quod explicant prout addit Vulgatus, *futuri*) concedentium, quoad applicationem ad indiciduum *Messia,* confessio: sed & facit pro illo omnium vetustissimorum, mediolorum, & recentioris ætatis Christianorum interpretum consensus Catholicus, & Ecclesiasticæ traditionis auctoritas contra quæ, nihilominus ausus Grotius omnia ad *Ezechiam* referre, & ut hoc, contra militante Prophetico sermone obtineret, & vel Christum excluderet, vel saltem *secundariò* ad eum referret, Prophetæ sensum, & verba, quibus æterna Christi Deitas probatur, corrumpere. Sic ad v. 6. *Parvulus,* inquit, *natus nobis & Filius datus est nobis i. e. nascetur nobis:* sensus est: *Ezechias Achaso Patri multum erit dissimilis:* Principatus super humerum ejus i. e. erit *mequetzianus* ab ipsis *canis purpuram feret regiam, velut in regnum natus.* Atque is Ezechias vocabitur ADMIRABILIS, ob summas, que in eo erunt virtutes, CONSILIARIUS, DEUS FORTIS, imò (inquit Grotius) *consultator Dei fortis i. e. qui in omnibus negotiis Consilia à Deo poscet, per Prophetas scilicet, PATER SEculi i. e. qui multos post se reliquurus sit posteros & in longum tempus, PRINCEPS PACIS, i. e. Pacificus & in*

pace victurus, MULTIPLICABITUR EJUS IMPERIUM i. e. durabit per annos 29. ET PACIS EJUS NON ERIT FINIS i. e. ad finem dierum suorum pace fructur 2. Reg. 20, 19. A MODO ET USQUE INSEMPITERNUM i. e. ab initio ad finem vite. Et nihilominus (tanta vis veritatis est!) Grotius ipse fatetur. non tantum Christianos: sed & Chaldeum agnoscere, multò excellentius hæc ad Messiam pertinere: imò: in CHRISTO, hæc & quæ præcedunt habere significationem multò ut augustiorem ita & planiorem. At si ita res habet, si ita habere Grotius agnovit, quæ conscientia in sensu Prophetæ adeò corrumpendo, adeò torquendo, ut quæ ad Messiam directè respiciunt, ad Ezechiam referret, ipse tanto conatu laboravit? Ita c. II. Isaia v. 1. Egre dietur virga de radice Isaia, i. e. Ezechias ex domo Davidicâ rebus hujus valde accisis, nascetur: Ibid. v. 10. Radix Isaia, qui sit in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur i. e. ad Ezechiam concurrent multi, ex gentibus ad verum Deum conversi. Quanto hic, ut Christianorum taceamus consensum Catholicum, ipse Chaldeus: יפוק מלכא מבנוהי דישי ומשיחא מבני בנוי יתרכי i. e. Egre dietur Rex de Filiis Isaia, & Christus de Filiis Filiorum ejus magnificabitur. Et v. 10. quem explicat de רליה מלכא בר ברורא דישי רליה מלכא i. e. Nepote Isaia, cui regna sint obeditura.

Concl. 5. Ita cap. 42, 1. & seqq. locus illustris est de Messia, cujus Character exprimitur, *lenis infirmorum tractatio, & negata miraculorum ostentatio, vel ad ostendendum publicatio.* Nec de alio Chaldeus intellexit, clarissimè reddens: הן עברי משיחא, id est, *Ecce servus meus CHRISTUS!* Sed & Matthæus de CHRISTO intelligendum, & in hoc solo completum ostendit Matth. 12, 17. Vidit etiam Grotius, quæ hic prædicantur *de servo electionis*, eminentius implera in Christo. Ipse tamen de Isaia interpretari cum Judæis posterioribus maluit, quàm sensu literali referre *ad Messiam*, ut sic nihil horum characterum peculiare reliquerit Christo. Sic Isaia c. 45, 24. juramentum Servatoris: *Mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua*, Grotio nihil aliud significat, quàm futurum ut aliqui de plurimis gentibus veniant invocatum Deum verum in ambitu templi,

pli, vel multos etiam domi Deum verum culturos. Quin cap. 49. totam Prophetiam de seruo DOMINI, per quem DEUS gloriosus voluit esse in Israel, qui in illo apud Israelem ministerio clamat: FRUSTRATA LABORAVI, vanè & inaniter virtutem meam universam impendi, qui dicitur, post frustratum in Israelis natione conversionis numerosioris fructum, positus (divino consilio) in lacem gentium, & salutare Dei adusq; fines terra, coram quo Reges & Principes surrecturi & adoraturi, quem in tempore beneplacito Deus exaudiverit, & in die salutis auxiliator Deus servaverit, ac in Signum federale populi dederit, ut vincis & positus in tenebris diceret: Exite, revelamini! præterito tacitoq; planè CHRISTO ad ISAIAM refert, velut in quo completum sit quicquid ibi magnificum dicitur. Nec minùs id quod habetur c. 30. 4. de Oratore, cui Dominus dederit linguam eruditam, in quo nihil aliud intellexit, quàm laudes Isaiz, cujus & inter Prophetas post Moysen omnes dictio purissima, & in quo errorum pulcherrima. Sed & in eodem capite v. 6. Orator qui dicit: CORPUS MEUM DEDI PERCUTIENTIBUS ET GENAS MEAS VELLENTIBUS, juxta Grotium fuerit *Isaias*, etiamsi à Sobnà & ejus factione multum irrideretur, constans nihilominùs in exequendis Dei mandatis, qui ut illam animi constantiam etiam vultu præ se ferret, dixerit: POSUI FACIEM MEAM UT PETRAM DURISSIMAM v. 7. Et fatetur tamen ibidem Grotius: voluisse Deum, hac omnia ETIAM & λέξις impleri in Christo, ut nihil excusationis haberent Iudai literarum aucupes. Ita quod cap. 32. de pulchris pedibus Evangelizantium dicitur, Grotius de Jeremia ministerio interpretatur. Nihil attinet, hæc minutiùs excutere, postquam loca jam supra sigillatim sua vindicata.

EXAMEN INTERPRETAMENTI GROTIANI

in Isaia cap. LII. à v. 13. & totum cap. LIII.

DE JEREMIA.

Concl. 1. Redundum ad Isaia præsentem, de MESSIA, juxta Grotium, de Jeremia Prophetiam, & quàm hic, non tantùm pravà ad Jeremiam applicatione: sed & propter hanc legitimandã, violentã perversaq; sententiarum explicatione Christianæ fidei domi firma-

MROTHM

mentū, foris autem contra Judæos & Socinianos, summū satisfactio-
nis Jesu Christi argumentum labefactaverit, indiculo saltem
remonstrandum. Post *pedes Evangelizantis*, post *revelatum brachium
sanctitatis coram omnibus gentibus*, post *Theatrum salutaris Domini
Catholicum*, & inde imperata jubila à v. 7. c. 52. sequitur clarissima
Servatoris ipsiusq; modi servandi, seu liberationis descriptio.

Concl. 2. Thesis totiusq; argumenti Synopsis est cap. 52.
vers. 13. MESSIAM manifestandum quidem *in formā servi*, & in
hac futurum מַלְאָכִים s. *intelligenter & feliciter cuncta peracturum*: sed
& positā *formā servi* post consumatū illud sapientiæ crucis consiliū
summē exaltandū: cujus exaltationis gradus 1. resurrexio, 2. ascen-
sio, 3. & superlatus, fuit *sessio ad dextram throni majestatis in cælis*,
c. 52, 13. Utriusq; illius status, qui in illo summario designatur, & ser-
vitudinis & exaltationis, exegesis, tum resp. *passionis*, tum *glorie*, à Pro-
phetā proponitur. *Ἰσχυρὸς & ὑψηλὸς* seu generaliter & compa-
rative à v. 14. ad finem c. 52. Messias, sicut ad *stuporem usque pluri-
morum*, ob *corruptam præ aliis filiis hominum speciem, formamq; de-
formabitur*: ita ad *stuporem usque gentium & Regum magnificabitur*,
qui quod non narratū illis antea fuerat, videbunt, & quod non audiverant,
animadvertenti erunt, etsi ex illā gente, cui & olim & tunc primariō
narratum visumq; fuit, pauciores animadvertent: cui Judæorum
incredulitati representandæ Propheta subjicit Epiphonema: *Quis
(ex hac gente, quæ secundum excellentiam vidit) credidit prædi-
cationi nostræ, & brachium Domini in quo revelabitur?*

Concl. 3. Quid hic Grotius ita *μεγαροψύχως*: Ecce Servus
meus intelligenter & prosperè aget, id est, *Jeremias hæc omnia sibi
revelata cognoscat*: Exaltabitur, elevabitur, & excelsus erit valde,
id est, *in magno honore erit apud ipsos Chaldeos*. Porro v. 14. 15. Sicut
multi mirati erant *Jeremiam hominem tam egregium adeò sedè tractari,
deerudi in carcerem, inde in locum lutosum, ibiq; præ pudore, & cibi ino-
piā contabescere*: sic contra, *rebus mutatis admirationi erit honor ipsi
habitus, & ipse multos ex gentilibus ab Idolorum cultu avertet, adeò, ut
Nabochodonosor Rex Chaldeorum, ut Pharo Necho Ægyptiorum, eo-
rumq; Sacerdotes silentio sint miraturi, ubi videbunt omnia, quæ dicie*
Jerem.

*Jeremias ita ad amussim, & suis temporibus impleta: ubi audient, per ipsum Jeremiam apertissime prædicta, qua Magis & Astrologis suis omnibus ignorata seu non prævisa. Ita Grotius ad cap. 52. qui nexum daturus cap. 53. cum 52. monet, continuum sermonem esse de eodem Jeremia in cap. 53. & in v. 1. non querelam Jesaiæ de paucitate credentium ex Judæorum gente, conquerentis, prout allegavit Paulus Rom. 10, 16. sed occupationem Prophetæ de certo individuo (Jeremiâ scil.) interrogantis, & sibi ipsi à v. 2. respondentis, ac talem ad eò primi in hoc tmematis sensum: *Vultis scire, quis ille sit futurus, de quo cæpi agere, qui & meis prophetiis plenam habebit fidem, & ipse de maximis rebus, quas Dei potentia peraget, revelationes exactissimas accipiet?* ita ut Propheta sibi ipsi quærenti, per occupationem respondeat jam inde à versu 2. *Ille est qui ascendit sicut virgulum cor à eo, & sicut radix de terrâ scienti: Jeremias sc. qui natus in paupere viculo Anathoth, adhuc puer Deo servire in prophetico munere incipiet: Jeremias, inquam, qui nihil magnificum in vultu præferet, macer & mæstus. Cui ad eò non erit species, nec decor, nec aspectus desiderabilis, imò qui erit despectus & novissimus virorum, ac sciens infirmitatum, v. 2. & 3.**

4. Utriusque illius status, qui in illo Propheticæ propositionis summario cap. 52, 13. continetur, & ipsius ad eò thesæos Exegesis proponitur ἐπίδικως, ἢ μετρητικῶς, id est, distinctè & specialiter, tum resp. Messicæ passionum cap 53. à v. 2. ad v. 8. tum respectu gloria, à v. 8. ad finem. Illius respectu proponitur 1. *Morborum nostrorum & dolorû non saltem ablatio* (qualem intelligunt Sociniani) *sed & realissima sustentio, & bajulatio, atq; ad eò Messie in locum generis humani, tum ratione culpa, tum ratione pœnæ vtriusque surrogatio, de cujus veritate ne quis dubitet, Propheta non solum illum asseverandi characterem* [*scilicet*] *seu verè, omninò, præmittit: sed & enthyme mata oritura ex scandalo crucis, refellit: sc. nos quidem estimavimus eum plagâ affectum, percussum à Deo & afflictum* (velut facinorosum, ex corpore delictorum priorum) *cœterum defectiones nostra fuerunt, ob quas ipse est dolore affectus, iniquitates nostra fuerunt, ob quas ad eò est attritus. Proponitur 2. meritoria pœnarum generi humano debitarum in judicio divino persolutio, & per hanc redemptionis imperatio. Scil. ut nobis pacem apud Deum conciliaret, ipse loco nostri,*

Rr

castiga-

castigatur: ut nobis sanitatem impetraret, ipse vulneratur: quippe nobis omnibus ad instar ovium palantibus, seu miserè errantibus, Iehova fecit incurrere in illum (prout culpam, ita & poenam) omnium nostrum, v. 5. & 6. Proponitur 3. afflictionis illius & exactæ pœnalis passionis patientissima toleratio, quâ mansuetus & mitissimus Servator ad instar parvæ pecudis ad mactationem adducta, & ovis comm tonsoribus suis obmutescens non aperuit os suum, atq; adeò ne minimum quidem edidit impatientiæ vel minationis signum v. 7.

Concl. 5. Evidentiæ hæc sunt & in clarâ luce posita, imprimis post Theatrum crucis Jesu Nazareni: ad quem hæc referenda non solum Philippus *Dynastam Æthiopem* docuit: sed & Matthæus & Petrus clarissimè explicuit, vid. Matth. 8, 16. 17. Act. 8. à v. 30. ad v. 39. 1. Pet. 2, 22. 23. 24. Et dantur hîc quæ causam Socinianam planè jugulant, & satisfactionem Jesu Christi veram, propriam, plenariam probant, qualia imprimis in *לדבר* & *אפינה* v. 4. & 6. Quorsum autè hæc Grotius? Omnia ad *Ieremiam*: quod ut obtineret, pro lubitu corrumpit. Scil. (post illa, quæ ex v. 2. & 3. jam supra notavimus) à v. 4. Statuit esse confessionem Iudaorum, post captam urbem sic dicturorum: Verè Ieremias non talia meritus. Iniquissimè de Ieremia sensimus, quem Deo exosum, meritò in carcerem coniectum, hostem urbis, Templi, Pseudopphetam credidimus, & propterea tam crudeliter tractavimus v. 4. Verùm Ieremias talia non meritus mala, talit, qua nos eramus meriti. Ieremias monita nobis attulit salutaria s. disciplinam pacis: & livore (i. patientiâ) ipsius sanari fuissetimus, s. ab impèdentibus malis liberari potuissetimus, si verbis ipsius tantà matorū tolerantia confirmatis fidem habuissetimus: v. 5. O. nos jam inde à temporibus Manassis erraveramus. & ad alia alii Idola respexeramus: verùm posuit Dominus in Ieremia iniquitatè omnium nostrum, à e. permisit, ut ille gravi nostro crimine indignissima pateretur. v. 6. Etiã tunc ubi oppressus & afflicus, s. in carcerè & locum lutosum detrusus fuit, ad instar ovis, non aperuit os suum, s. nihil dixit secusve incundè, v. 7.

Concl. 6. Ita hîc per interpretamentum Grotianum principalissimè pro reali surrogatione Christi in locum generis humani, ratione tum culpe, tum pœna solvenda, ipsaq; solutionis veritate, & realissimè adeò Satisfactione textus, plagam patitur, Christianismo fundamentalis maximè dogmatis grande firmamentum eripitur, Socinianis a. quod

quod ipsi per prophetici sermonis ac applicationis evidentiam Evangelicam alioquin præsumere ausi haut fuissent eludendum. religionis nostræ mysterium per ultro illis traditum fidei antemurale, s. propugnaculum, amplissima porta panditur. Altum hic de CHRISTO silentium in Grotio, quem tamen solum ex hoc loco de Servo illo afflicto, ad instar parva pecudis ad mactationem ducto, & per modum ovæ cum suo consore obmutescens, os suum non aperiente, Sarrapæ Æthiopi in Actis 8, 32. ostendit Philippus, & in Epist. Petrus de Christo & ovib. errantibus occasione hujus loci commentatus 1. Pet. 2, 24.

Concl. 7. In Exegeti speciali thesæos Isaianæ respectu gloriæ proponitur (1) *Messia ex statu carceris & judicii condemnationis potentissima per vivificationem s. resurrectionem liberatio, & sic liberati* (2) *inenarrabilis generatio, quæ utraq; cum respectu partim consequentis partim effectus habeat ad ipsam passionem & vicariam Jesu Christi satisfactionem, proinde* *Κωκυλλικὸς, seu comparative hic proponitur per brevem* *Κωκυλλικὸν* novissimæ & satisfactoriæ exinanitionis, unde actus repetuntur (1) *realissimæ Mortis*: quia excisus dicitur à terrâ viventium. 2. *vicariæ plagarum ante mortem per passionis: ex defectione sc. populi plaga ipsi v. 8. 3. sepultura ipsiusq; sepulcri per divitè procurari, per improbos custodes infelli*: quatenus ille ipse *proposuit improbos sepulcro suo, & divitem moribus suis* (seu funeris sui post mortem curatorem.) 4. *consumati in morte Christi sacrificii pro reatu, & per illam factæ plenariæ nostrorum peccatorum expiationis*: quippe *ipsa anima Messia exponit se in (verum & reale) sacrificium pro reatu*. Talis autem *sacrificatio & expiatio*, supposebat innocentiam personalem & propriam in subiecto *sacrificante vel expiante*: quæ proinde hic quoq; supposebitur, dum & *ἐγενετο* Messia, malum, & *ἐγενετο*, falsum omne abfuisse significatur, quippe (1) *violentiam non fecit*. (2) *in ejus ore dolus nullus fuit*: inferebat punitionem vicariam seu vice vel loco generis humani, quod scilicet sic *atteretur ob iniquitates nostras, idq; ex speciali beneplacito Jhova, qui volens (propter iniquitates nostras) atterere Messiam* (velut agnum bajulantem peccata mundi) *morbo affecit, ut scilicet sic consumaretur illud* *ἄσπρον*, seu, quod verè erat *ἀσπρὸν ὁσμήας*, seu odor bonæ fragrantie coram Deo, pro reatu generis humani sacrificium v. 9 10. Idem scilicet qui dicitur

וּפָפָךְ רַכָּה f. *volens atterere*, fuit מַרְכָּה f. *revera attrivit* quoq; (conf. v. 5. & 10.) & ut *attereret*, מַחְלִי i. e. *adeò infirmavit*. Neq; alius וּפָפָךְ רַכָּה f. *volens atterere*, alius מַחְלִי f. *infirmans*: sed unus idemq; sc. *Jehova*, qv̄i *adeò non מַחְלִי f. infirmavit*, alium aliquem וּפָפָךְ רַכָּה f. *volentē atterere Christum*: sed ipse fuit & וּפָפָךְ רַכָּה & מַחְלִי f. *atterens & infirmans*. Nec alius h̄ic *infirmatus*, alius *attritus* (ac si *Diabolus Christum contriturus fuerit à DEO infirmatus*) sed unus idemq; *Christus*, nec *adeò ille וּפָפָךְ רַכָּה f. delectatus atterere Christū*, h̄ic ponitur, ut *infirmatus à Deo*: sed ut ipse *Deus Pater מַחְלִי f. ad letum usq; infirmans Christū*. Evidentia hæc sunt ex Consilio fontiu.

Concl. 8. Applicatio jam talis: Prout *Messias absolutissimè omnia peregit in exinanitione, ob defectionem populi plagis affectus, ab ipso Domino, cui nunquam non fuit beneplacitum patientissima Filii passio & ipsum mortis sacrificium, attritus, & legaliter corruptus, è terrâ viventium excisus, sepultus, & sacrificio pro reatu in ipsâ animâ vel seipso perfunctus: ita & à coarctatione & iudicio illo damnationis, quod ita loco nostro sustinuit, ut victor in ipsa morte mortem superaverit, sublatu, inenarrabilem generationem habebit, v. 8. 9. 10. i. e. & semen spirituale copiosum videbit, & ipse, semel peccato mortuus, ex mortuis suscitatus, haut amplius mortem subibit: sed dies prolongabit, seu in æternum perennabit, ipsumq; DOMINI beneplacitum per manum ejus prosperabitur v. 10. ut adeò illa inenarrabilis Messie generatio, quæ memoratur in v. 8. luculentam habeat. Exegesis in v. 10. in verbis: *Videbit semen, prolongabit dies*, in quâ dierum prolongatione, & ipso, quod *videbit, semine*, pulchrè procedet illud ipsum beneplacitum DOMINI passionale, ut scil. loco molestie animæ, evidenter, & ex ipsâ fructus passionalis visione satureretur, v. 10. & 11. Proponitur 3. Impetrationis illius universalis per justificationem applicatio, quâ ipse justus, prout omnium peccata bajulavit: ita etiam multorum, imò ex optimatibus & robustis quos *justificabit, prædam reportabit*, qv̄i fructus Messie passionalis iterum respectivè seu comparative describitur in ordine ad passionale meritum, quippe, quia (1) *profundet animam suam in mortem*, seu ipsam animam volens, & ne expectato quidem temporis puncto, quod per vim dolorum, animam soluturum erat, evacuatam corpore effundet, ut sic verissimè mortuum constaret. (2) ipse *transgressoribus annumerabitur, velut**

inter

inter facinorosos crucifigendus. (3) Ipse peccata multorum portabit. (4) pro ipsis transgressoribus intercessor advocabit, clamatur scilicet de suggestio crucis illud: PATER REMITTE, NESCIUNT QUID AGYNT! v. II. 12. c. 53

Concl. 9. Superest, circa hanc quoque prophetiæ partem HUGONIS GROTII in apertissimorum de MESSIA oraculorum Isaianorum interpretatione perversitatem representare: nec enim propter nimiam absurdæ applicationis evidentiam necessarium singula minutius refellere. Quis ergo juxta Grotium is, qui de coarctatione & judicio sublatus, inenarrabilis generationis Autor dicitur futurus? Respondit ille: Jeremias, non obstantibus, sub specie judicii sibi impositis malis, valde longævus futurus, qui in carcere. unde in lacum cænosum, ex hoc verum in carcerem actus, fuerit quasi abscissus de terra viventium, & sic summo populi errore ac crimine percussus, v. 9. pro quo nihil aliud, quam quod ipsi Deus mandaverat, dicente, Deus ipsos interfectores, ipsos improbos Jeremia mortem machinatos, Sacerdotes in mortem dederit per Chaldaeos (v. 9.) quem Deus sic voluerit fame, illuvie, squalore atterere, ut visus fuerit & tractatus quasi fons, & maximè reus, etsi planè insons, unde & visus sit semen, prolongaturus dies, id est, diu in Ægypto visurus & multos ad pietatem converturus, v. 10. in illâ ad satietatem usque annosa vitâ, per eam, quam habet Dei cognitionem multos ex gentibus, exemplo & institutione sua correcturus, & sic multorum peccata ablaturus v. 11. unde futurum, ut & multi Judæorum in ipsius gratiam ferventur, & ipse à Nabuzardan, Magistro militum captus à urbe dona accepturus, quia scilicet Jeremias se ipsum periculis mortis objecit, velut sceleratus carcere, catenis barathro tractari sustinuit, imò illo ipso tempore quo pessimè à populo tractatus fuit, pro eo preces fundere non cessavit.

Concl. 10. Nihil attinet, interpretamentum hoc Grotianum sigillatim ex collatione textus prophetici retundere, postquam nimis evidens, & quæ vix ἄνευσι inter Christianos meretur, est ἡ ἐλόγη, seu perversitas, & contra gustum populi Christiani. Quid enim ineptius, quam illud v. 2. de negatione וְהָרָה וְהָרָה, scilicet forma & decoris ac speciei desiderabilis, explicare de Jeremia, qui fuerit macer & sine vultu amabilis? Et illud: verè morbos nostros ipse pertulit, & dolores nostros ipse bajulavit v. 4. de eodem, mala quæ Judæi erant meriti, ferente. An illæ, quas expettus Jeremias passiones à sceleratis, fuerunt satisfactoriæ pro sceleratissimis Judæorum inferentibus, ita ut hi post urbem captam, meliùs, etsi

fero sapientes dicere potuerint, *Jeremiã sic à se doloribus affectum propter pravaricationes suas, attritũ propter iniquitates suas, castigatione Jeremia sibi pacem, & tumice ejus sibi sanitatem obvenisse?* Cumq; non fuerit talis vicaria afflictio in mente inferentiũ, quippe æstimantium *Jeremiam Pseudo-prophetam Deo exosum suo merito talia pati*, unde constabat de intentione consiliove divino talis surrogationis & passionis vicariæ, Jeremiz scil. pro gente Judaicã? *Quomodo castigatione Jeremiz Judæis captivis pax, & ipsius tumice seu vulnere ipsis sanitas obvenit? Quam inepta illa absolutæ enunciationis in hypotheticam transformatio v. 5. Vulnere ejus sanati sumus, id est, si verbis ipsius fidem habuissemus, sanati fuissetus?* Equalem sanè analysin haut agnovit Petrus sic applicans: *ὁ τῷ μῶλῳ ἐν ὠτῇ ἰδῶντες*, id est, *cujus ipsius (Christi) vulnere sanati estis* 1. Pet. 2, 24. *Quam violentũ, illud: Jehova fecit, ut incurreret in eum iniquitas omnium nostrorum*, v. 6. explicare de incurso criminum resp. Judæorum criminali, respectu Jeremiz passionali, s. de ipsã Judæorum scelerata actione, Domino permittente, sic in Jeremiam innocentem incurrente & hoc adeo, Judæorum crimine, quæ meritis haut erat, patiente? Atq; Consilium hoc non solum Deo permittenti: sed *incursum* talem ordinanti & facienti adscribitur: & ipsa *iniquitas* omnium nostrum Deo sic moderante, *in ipsum* (Messiam s. *servum Domini prosperantem*) *incurvisse* dicitur, ut illa *incurfusio* in nobis antecedenter inferat *ovis errantis miseriam*, in Christo consequenter, iniquitatis poenarumqve nostrarum sustentionem ac bajulationem veram. Ita scil. Deus *וַיַּבְרֵךְ* seu *incurrere fecit*, ut illam *incurfusionem* secuta sit *vera incurrentium criminum sustentio, bajulatio & pro his ipsis per imputationem veram & realem sic incurrentibus satisfactio.*

Concl. II. Notentur hic 4. sc. 1. status hominum ante & extra Christum, qui describitur per vocabula *dolorum, morborum, defectionum, iniquitatum, inimicitiarum, & Symbolum ovis errantis.* 2. Status post Christum Mediatorem, quoad impetrationem, ubi jam, *sanitas, pax.* 3. Medium procurandi s. ipsa causa meritoria, ipseq; modus permutationis & impetrationis cruentus, sc. *Christus innocentissimus morbos & dolores verè nostros ipse perferet & bajulat: ineffabilis ipse dilectionis filius ob defectiones & iniquitates nostras, quas sustinet, velut hostis in judicio divino atteritur s. castigatur, ut nobis procuraret pacem ille quierat ipsa sani*

psa *sanitas vulneratur*, ut nobis impetret *sanitatem*. 4. Principium talis vicariæ sustentationis & satisfactionis sc. ipse יהוה מפריע f. Dominus, i. e. ipse Deus Pater ex æterno consilio redemptionis faciens, ut in Messiam sic incurrant omnes iniquitates nostræ: post quem incursum ad eò jam suppositum, Christus velut omnium scelerum peccatorumq; generis humani reus sic *atteritur, castigatur, vulneratur*, nos autem, quorum illi erant morbi atq; dolores, ipsius *vulnere sanamur*. Totum illud ipsi consilio & beneplacito Dei Patris hinc imputatur. Ipse Deus *projecit in illum iniquitatem omnium nostrum*. Et sic Deus illum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos *efficeremur iustitia Dei in eo*, cujus sc. *vibicibus sanati sumus* 2. Cor. 5, 21. & 1. Pet. 2, 24.

Concl. 12. Fuerit, urbe captâ, Babylonio Tyranno imperante, carcere pariter & catenis solutus Jeremias patriæq; lamentabili permixtus (Jer. 39, 11. 12. c. 40, 2. 4.) pauculis adhuc annis ad majora miseriarum spectacula supervicturus, an propterea dici poterat, (quod hic Propheta v. 8) *à coarctatione & iudicio sublatus, cujus generationem nemo sic enarraturus?* qui paulò post à sceleratissimâ sub Jochanane reliquiarum factione captus, in Ægyptum abductus, majus etiam adversariæ ac contradictionis, quam olim ante urbem captâ, signum est expertus c. 43, 2. 6. c. 44, 16. Et quomodo hanc sceleratissimâ Prophetæ tractatione *Jehova delectatus?* quomodo ipse Jeremias *DWN* i. sacrificium pro reatu factus? quomodo molestia exemit *seipsum videns est satiatus?* quomodo ipse *hujulavit iniquitates multorum?* vid. v. 10. 11. 12. Quantum hinc adimitur veritati *DWN* sub nomine Jeremias, tantum Socinianis additur pro negando vero sacrificio mortis Messie.

Concl. 13. Ita ipse Isaias *ad hebræos* evidenter contra H: Grotium pro solo Messia pronunciat: facit idem in N. T. *Matthæus, Johannes, Paulus Lucas*, in Luca *Philippus*, in Epistola *Petrus*, omnes & singuli longè plurima hujus passionalis Evangelici Isaiani allegantes, & manifestè ad solum Jesum Nazarenum applicantes, ut sic à priori ex ipsa scripturâ etiam solâ constare possit hujus sensus & applicationis veritas, & eum mente Dei revelantis conformitas, cui deinceps subjicimus non saltem præsentis Ecclesiæ Christianæ: sed & veteris Catholicæ consensum, quem, prout Patrum scripta, ubi scripturæ consentanea sunt, amamus & magnificamus, ipsam autem authenticum & infallibile iudicium soli Spiritui S. ut per scripturas loquenti, & ipsi ad eò scripturæ, de suo sensu irrefragabiliter, apud omnes extra pertinax & affectatum præju-

dicium positos testanti, sine ullo circulo vindicamus, certi talis reos, qui Pontifici vel Ecclesiæ autoritatē infallibilem probant ex scripturæ quibusdam locis, & horum locorū talem sensum, iterum ex autoritate infallibili Pontificis vel Ecclesiæ, velut summi judicis sic interpretātis. Sed ad rem. Optima traditio Apostolica de explicatione vel sensu hujus loci Prophetici est illa quam Philippus Candaces Dynastam in curru docuit, quæ adeò traditio, extra aleam Apostolica, in ipso Satrapa i- vit ad Æthiopes, imò in ipsis Apostolis prædicantibus primùm & dein- de scribentibus & per ipsas adeò authenticas Apostolorum scripturas non solam prædicationem, ad omnes gentes, unde nec ullus facillè Pa- trum catholicorum aliter hîc intellexit: certè de illa Grotii interpreta- tione & applicatione altum silentium in antiquitate, ut mirum, Groti- um, qui in scripturarum interpretatione traditionum non scriptarum necessitatē, juxta regulam Concilii Trid. adeò commendaverat, ab om- nibus veteribus hîc discedere, suaq; glossemata scripturis contraria & in tota antiquitate inaudita eorum interpretationi Catholicæ præ- ferre ausum. Conf. ex ingenti choro Patrum Athanas. in disp. Conc. Nicen. contra Arium tom. 1. p. 100. ubi ipsum collocutorem sive Ariū sive Arianum, ex hoc loco Isaiano solo, tali argumento: *Brachium illi, cujus est Brachium, est consubstantiale. Christus est brachium DOMINI. E. ipsi est consubstantialis*, adeò convicit, ut agnosceret: *Filium esse Patri ὁμοούσιον*. Neq; verò tacet Athanasius, unde talem sensum loci habeat Ecclesia, provocans *ad Dilectionis Discipulum, ad pectus Servatoris recuban- tem*, qui sic applicare docuerit Joh. 12, 37. 38. vid. Athan. *l. de nat. comm. ess. Patris, Filii & Sp. S.* tom. 1. p. 387. *l. de hum. nat. suscepta* p. 478. ubi pul- cherrima habet de Christo *bis viso Jesaia, semel in throno gloria* c. 6, 1. 2. 3. semel in crucis fugeito c. 52. & 53. vid. idem *l. de salut. adv. 7. Christi* p. 503. & prolixè *l. de incarn. verbi Dei* p. 63. & 65. *l. cont. omnes hereses* p. 848. & tom. 2. *l. de 2. in Christo nat.* p. 253. Conf. Hieron. *Comm. in h. l.* tom. 2. p. 363. Theo- dor. tom. 2. p. 117. qui de Christo spinis coronato, cruci clavis affixo, sine ullâ planè mentione alterius applicationis explicant: ut opus haut sit regula Salmemonis s. Canone 39. in prolegomen. 10. *Si quid in V. T. inve- nitur, quod ejus personam, de qua videtur esse sermo, excedat, illud perinde atq; de Messia accipiendum venit*: qui ibidem contra Judaicam perfidiam probaturus, hîc non agi de populo in captivitate posito, quia sic ex pro- phetia fieret historia, grandem ignorationem Elenchi ostendit.

ORATIO VI.

ipsa sanitas vulneratur, ut nobis impetret satisfactionem vicariæ sustentationis & satisfactionis scilicet. i. e. ipse Deus Pater ex aeterno consilio redemptum incurrant omnes iniquitates nostræ: post suppositum, Christus velut omnium scelerum mani reus sic atteritur, castigatur, vulneratur morbi atq; dolores, ipsius vulnere sanamur. Tunc neplacito Dei Patris hic imputatur. Ipse Deus omnium nostrum. Et sic Deus illum, qui non nocentem fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in eum. 2. Cor. 5, 21. & 1. Pet. 2, 24.

Concl. 12. Fuerit, urbe captâ, Babylonicè pariter & catenis solutus Jeremias pater (Jer. 39, 11. 12. c. 40, 2. 4.) pauculis adhuc annis a supervictus, an propterea dici poterat à coarctatione & iudicio sublatu, cujus generatio qui paulò post à sceleratissimâ sub Joachana captus, in Ægyptû abductus, majus etiam ad quam olim ante urbem captâ, signum est expertum modo hæc sceleratissimâ Prophetæ tractati ipse Jeremias *NON* s. sacrificiû pro reatu factu se ipsum videns est satiatus? quomodo ipse *bas* vid. v. 10. 11. 12. Quantum hæc adimitur veritati tantum Sociniani additur pro negando veritate.

Concl. 13. Ita ipse Isaias *ad* *hæc* *videt* *evide* solo Messia pronunciat: facit idem in N. T. Lucas, in Luca Philippus, in Epistola Petrus, prima hujus passionalis Evangelici Isaiani alium Jesum Nazarenum applicantes, ut sic etiam solâ constare possit hujus sensus & aperte Dei revelantis conformitas, cui de tempore præsentis Ecclesiæ Christianæ: sed & verum quem, prout Patrum scripta, ubi scripturæ & magnificimus, ipsum autem authenticum soli Spiritui S. ut per scripturas loquenti, & sensu inrefragabiliter, apud omnes extra pe-

incipium talis
f. Dominus,
in Messiam sic
um adeo jam
q; generis hu-
porum illi erant
consilio & be-
um iniquitatem
n, pro nobis pec-
cibus sanari se-

erante, carce-
bili permissus
miferiæ specta-
Propheta v 8)

enarraturus?
n facione ca-
tradictionis,
4, 16. Et quo-
diatus? quom:
olestia exemit
tes multorum?
ine Jeremiz,
mortis Messie.

Grotium pro
hannes, Paulus
oli longè plu-
nifeste ad so-
scripturâ et-
ritas, & cum
mus non sal-
æ consensu,
unt, amamus
ile iudicium
pturæ, de suo
tatum præju-

